

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Навчально-науковий інститут психології

Кафедра клінічної та кризової психології

СИЛАБУС

навчальної дисципліни «Психосоматика»

Кількість кредитів ЄКТС	4 кредити ЄКТС
Період викладання	1 семестр
Рівень вищої освіти	другий
Спеціальність	С4 «Психологія»
Освітня програма	Клінічна психологія
Викладач(і)	Сидоренко Ж. В., кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри загальної і соціальної психології
Профайл викладача(ів)	https://scholar.google.com/citations?user=aJIjSZwAAAAJ&hl=ru
Доступ до матеріалів курсу	Сайт навчально-наукового інституту психології ДонНУ імені Василя Стуса https://psy.donnu.edu.ua/
Контактна інформація	zh.sydorenko@donnu.edu.ua

Анотація

Навчальна дисципліна «Психосоматика» належить до дисциплін професійної та практичної підготовки. Вивчення особливостей виникнення та прояву психосоматичних явищ під впливом психологічних, соціально-психологічних, соціо-культурних та інших чинників, а також психотерапевтичних методів для надання допомоги особам, що страждають такими розладами, є необхідним для підготовки фахівців у галузі клінічної психології.

Курс «Психосоматика» призначений для ознайомлення з основними категоріями психосоматичних захворювань, з класичними та сучасними теоріями та моделями психосоматики. Дисципліна орієнтована на формування умінь і навичок в області психічної саморегуляції та надання психокорекційної допомоги особам, що мають психосоматичні порушення, переживають життєві кризи, стресові стани, наслідки травмуючих та екстремальних ситуацій.

Метою вивчення навчальної дисципліни є:

- засвоєння здобувачами вищої освіти понятійного апарату психосоматики;
- знання методів психологічної діагностики в роботі з психосоматичними хворобами;
- здатність проводити діагностичну бесіду;
- розуміння психологічної сутності станів здоров'я та хвороби;
- знання критеріїв та методів дифдіагностики для визначення психічної норми та патології;
- здатність аналізувати психологічні та соціально-психологічні причини виникнення психосоматичних захворювань;
- знання основних положень сучасних психотерапевтичних напрямків як методів надання допомоги особам, що страждають психосоматичними захворюваннями;
- здатність діагностувати психологічне благополуччя та психологічне здоров'я особистості;
- здатність створювати програми психологічних інтервенцій для осіб з порушенням психологічного здоров'я та з ознаками психосоматичних захворювань;
- здатність розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми для збереження психічного здоров'я населення.

Взаємозв'язок із іншими навчальними дисциплінами: вивчення курсу «Психосоматика» передбачає засвоєння таких дисциплін як «Психологія здоров'я та психологічного благополуччя» та «Онкопсихологія та паліативна допомога».

Компетентності, які формуються у здобувача в результаті вивчення навчальної дисципліни.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

Спеціальні (фахові, предметні компетентності):

СК 8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.

СК13. Здатність розробляти та застосовувати превентивні та корекційні програми збереження психологічного здоров'я людини.

СК15. Розуміння психологічної сутності станів здоров'я та хвороби, знання критеріїв та методів дифдіагностики для визначення психічної норми та патології.

Програмні результати навчання

ПР5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.

ПР11. Оцінювати здобутки та визначати й аргументувати перспективи власної наукової роботи.

ПР13. Здійснювати професійну діяльність у сфері клінічної психології.

ПР15. Розробляти програми психопрофілактичних та просвітницьких заходів у клініко-психологічній сфері.

Організація та оцінювання навчання відбувається в наступних форматах: 1) аудиторні заняття (лекції, практичні); 2) самостійна робота здобувача під керівництвом викладача за допомогою корпоративної пошти ДонНУ. Аудиторні заняття реалізуються відповідно до наступного календарного плану викладання дисципліни, конкретні дати відповідають розкладу занять і графіку навчального процесу.

Комунікація відбувається через корпоративну пошту Outlook. При змішаному навчанні, або в окремих випадках може використовуватися як засіб комунікації Microsoft Teams. Аудиторні заняття реалізуються відповідно до календарного плану та розкладу занять.

Оцінка здобувача вищої освіти розраховується зі 100 балів, з них **60 балів** складає **поточний контроль** у семестрі.

Здобувач вищої освіти отримує 60 балів протягом семестру за:

- роботу на практичних 5 б. $\times 7 = 35$ балів (з 9-ти практичних занять два відводяться для захисту творчих завдань);
- виконання завдань з самостійної роботи (5 б. $\times 3 = 15$ балів);
- модульні контрольні роботи (2 б. $\times 5 = 10$ балів).

Підсумковий контроль - 0 - 40 балів: наукова робота здобувача вищої освіти з дисципліни (40 балів) або іспит за дисципліною, який оцінюється також від 0 до 40 балів.

Календарний план викладання дисципліни «ПСИХОСОМАТИКА»

Тиждень/ дата/ години	Тема	Форма проведення заняття	Завдання для практикумів	Термін виконання (дата і час)	Мах кількість балів
Змістовий модуль 1. Психосоматичні розлади (30 балів)					
1 - й тиждень, 4 години	Психосоматика як галузь науки. Теорії і моделі виникнення психосоматичних розладів.	Лекція 1. Практичне заняття 1.	Опитування, обговорення. 1.Психосоматика як галузь міждисциплінарних досліджень. Історія виникнення психосоматики (І. Хейнрот, З. Фройд, Ф. Александр, В. Райх, А. Лоуен, Ф. Данбар, Н. Пезешкіан, Р.Хаммер). 2. Психодинамічна концепція психосоматичних захворювань. 3. Концепція особистісних профілів Ф. Данбар. 4. Поняття «функціонального розладу» за Ф. Александром.	1-й тиждень	5
2 - й тиждень, 4 години	Психосоматичні розлади: загальна характеристика, методи діагностування.	Лекція 2. Практичне заняття 2.	Опитування, обговорення. 1 . Поняття психосоматичного розладу, класифікація розладів. 2. Психоцентричний та соматоцентричний підходи до розуміння психосоматичного розладу. 3.Психологічні чинники виникнення психосоматичних розладів. 2. Механізм психосоматичних розладів. Поняття внутрішньої картини хвороби та внутрішньої картини здоров'я. 3. Психогенні розлади.	2-3-й тиждень	10

			Клінічні прояви психогених розладів за К. Ясперсом. 4. Непсихотичні порушення психіки (неврози); 5. Соматоформні розлади. 6. Методи діагностування в психосоматиці.		
3 - й тиждень, 4 години	Клінічні прояви та психологічні причини найпоширеніших психосоматичних розладів.	Лекція 3. Практичне заняття 3.	Опитування, обговорення. 1.Виразкова хвороба шлунка і дванадцятипалої кишки. 2.Неспецифічний виразковий коліт. 3.Бронхіальна астма. 4.Гіперфункція щитоподібної залози. 5.Розглянути кейси. Самостійно опрацювати: Первинна, вторинна, третинна профілактика виникнення психосоматичних захворювань; професійне та емоційне вигорання. Методи діагностики вигорання (К. Маслач, С. Джексон; методика В. Бойка)	4-й тиждень	5
4 - й тиждень, 4 години	Клінічні прояви та психологічні причини найпоширеніших психосоматичних розладів	Лекція 4. Практичне заняття 4.	Опитування, обговорення. Захворювання серцево-судинної системи, опорно-рухового апарату, гінекологічні, шкірні захворювання; цукровий діабет; Пройти модульний контроль 1.	4-й -5-й тиждень	10
Всього за І зм.м 16 годин					30 балів

Змістовий модуль 2. Психотерапія в роботі з психосоматичними розладами (30 балів)

5 - й тиждень, 4 години	Тілесно-орієнтований підхід в роботі з психосоматичними захворюваннями.	Лекція 5. Практичне заняття 5.	Опитування, обговорення. 1. Характерологічний аналіз В. Райха. 2. Біоенергетичний підхід Лоуена. 3. Метод Александера. 4. Пройти методику Т. Хомуленко, Фоменко «Психосемантичний потенціал ставлення до тіла»; 5. Ознайомитись з техніками заземлення.	6-й тиждень	5
6 - й тиждень, 4 години	Когнітивно-поведінковий підхід та сугестивні методи в роботі з психосоматичними хворобами	Лекція 6. Практичне заняття 6.	Опитування, обговорення. 1. Поняття когнітивних процесів за А. Беком (неадаптивні та автоматичні думки, довільні висновки, надгенералізація, перебільшення та мінімізація, персоналізація, дихотомічне мислення). 2. Етапи психотерапевтичного впливу. Корекція деструктивних установок в рамках підходу А. Бека. 3. Техніки когнітивної терапії (сократичний діалог, метод катарсису, метод відволікання, метод записування подій дня, імагінальна техніка, тощо) 4. Метод Шапіро в роботі з ПТСР.	7-й тиждень	5

7 - й тиждень, 4 години	Метод гештальт-терапії в роботі з психосоматичними захворюваннями.	Лекція 7. Практичне заняття 7.	Опитування, обговорення. 1.Поняття про контакт в гештальт-терапії, цикл контакту за П. Гудманом та типи його порушення. 2. Розуміння захворювання як прояву творчої адаптації в гештальт-терапії. 3.Уявлення про цілісну особистість Ф. Перлза. Невроз як порушення цілісності. Пентаграма С. Гінгера та її застосування психотерапевтичній практиці. 4. Техніки гештальт-терапії. Модульний контроль 2.	7-8-й тиждень	10
8 - й тиждень, 4 години	Метод арт-терапії в роботі з психосоматичними захворюваннями.	Лекція 8. Практичне заняття 8.	Опитування, обговорення. 1. Метод арт-терапії, її форми та напрямки. 2. Діагностичний та терапевтичний потенціал арт-терапії.	8-й тиждень	10
9 - й тиждень, 2години	Психотерапевтичні підходи в роботі з психосоматичними захворюваннями.	Лекція 9. Практичне заняття 9.	Захист творчого завдання.	9-й тиждень	40
Всього за ІІ зм.м. 18 годин					30 балів
Всього: Лекцій - 18 год. Практичних – 18 год.			Екзамен (індивідуальне творче завдання) - 40 балів Максимальна кількість балів – 100 балів		

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Види робіт, що демонструють здобуті здобувачем вищої освіти результати навчання	Критерії оцінювання
Розв'язання завдань	Максимальний бал – 5 балів. Ієрархія отримання балів передбачає чотири рівні: Високий (5 бали): завдання виконано вірно, містить логічну послідовність дій, при рішенні застосовано методичний інструментарій (формули, алгоритм рішення), зроблено логічні висновки. Середній (4 бали): завдання виконано частково вірно, містить логічну послідовність дій, при рішенні частково застосовано методичний інструментарій (формули, алгоритм рішення), є висновки. Достатній (3 бал): завдання виконано із помилками, розрахунки є епізодичними, при рішенні не застосовано методичний інструментарій (формули, алгоритм рішення), висновки відсутні. Низький (від 0 до 2 балів): завдання виконано невірно, розрахунки є епізодичними, відсутній методичний інструментарій (формули, алгоритм рішення), сумнівні висновки.
Аналіз ситуацій	Максимальний бал – 3 бали. Ієрархія отримання балів передбачає чотири рівні: Високий (3 бали): ситуацію проаналізовано вірно, аналіз містить логічну послідовність дій, застосовано методичний інструментарій (моделі, закони, теорії), зроблено логічні висновки. Середній (2 бали): ситуацію проаналізовано частково вірно, аналіз містить логічну послідовність дій, при рішенні частково застосовано методичний інструментарій (моделі, закони, теорії), є висновки. Достатній (1 бал): ситуацію проаналізовано із помилками, міркування є епізодичними, при аналізі не застосовано методичний інструментарій (моделі, закони, теорії), висновки відсутні. Низький (від 0 до 1 балів): ситуацію проаналізовано невірно, міркування є епізодичними, відсутній методичний інструментарій (моделі, закони, теорії), сумнівні висновки.
Виступи на практичних	Критерії оцінювання розв'язування задач/ситуацій - 3б. Високий (3 бали): здобувачі вищої освіти глибоко

заняттях	володіють матеріалом, чітко визначили його зміст, зробили системний аналіз змісту виступу, надали власні аргументи щодо основних положень певної теми. Середній (1,5 -2 бали): здобувачі вищої освіти глибоко володіють матеріалом, чітко визначили його зміст, проте не здатні до системного аналізу змісту виступу, не готові надати власні аргументи щодо основних положень певної теми. Достатній (1бал): здобувачі вищої освіти частково володіють матеріалом, не надають власні аргументи щодо основних положень певної теми, висновки відсутні. Низький (від 0 до 1 балів): знання здобувача є епізодичними, відсутнє розуміння термінології, сумнівні висновки.
Модуль	Максимальна кількість балів – 5 балів 0,5 балів за кожен вірну відповідь (10 тестових завдань x 0,5 балів = 5 балів)
Виконання інтерпретація та тестової методики	Загальні критерії оцінювання кейсів. Максимальний бал – 2 бали. Здобувач отримує бали відповідно до ієрархії, як результат виконання визначених у кейсі завдань: Високий (2 бали): здобувач виконав методику, дав розгорнуту інтерпретацію отриманих результатів; вчасно оформив та надіслав звіт, в разі необхідності висловив пропозиції щодо розвитку діагностованих особливостей особистості в життєвих контекстах. Середній (1,5 балів): здобувач виконав методику, дав розгорнуту інтерпретацію отриманих результатів; вчасно оформив та надіслав звіт, проте не зміг сформулювати рекомендації щодо розвитку діагностованих особливостей особистості. Достатній (1 бал): здобувач виконав методику, дав інтерпретацію отриманих результатів, оформив та надіслав звіт. Проте, інтерпретація може бути виконана формально, поверхово, містити помилки; невчасно надісланий звіт. Низький (від 0 до 0,5 балів): здобувач пройшов тест, але не виконав інтерпретації.

Написання есе	Максимальна кількість балів – 5 балів Високий(4.5-5 балів) Робота авторська, здобувач вищої освіти ділиться власними роздумами; есе має відповідний обсяг (3-4с.), в роботі використовуються знання з теорії мотивації, коректно вживаються психологічні терміни, пропонуються практичні рекомендації; Середній (4 бали) - робота авторська, психологічні терміни вживаються коректно, проте виконана з недостатнім обсягом (2-3 с.); Достатній(3 бали) робота носить суто теоретичний характер, без наведення прикладів та практичних рекомендацій; робота виконана в стилі «побутової психології», значно менша за обсягом (1-2 с.); Низький (1-2 бали) робота має ознаки плагіату або містить грубі помилки, не розкриває задану тему.
----------------------	--

Питання, винесені для самостійної роботи

№	Тема / завдання	Кількість годин
1.	Розглянути концепцію психосоматичного Его Г. Аммона.	6
2.	Ознайомитись з концепцією алекситимії П. Сіфнеоса.	6
3.	Психічні розлади, пов'язані зі стресом. Реактивні розлади. ПТСР та його ознаки.	12
4.	Ознайомитись з самоопитувальником стану здоров'я пацієнта PHQ — Patient Health Questionnaire.	6
5.	Ознайомитись з Торонтською шкалою алекситимії.	6
6.	Ознайомитись з Шкалою для клінічної діагностики ПТСР (Clinical-administered PTSD Scale — CAPS).	6
7.	Психосоматичні аспекти аутоімунних захворювань. Методика «Больовий опитувальник Мак-Гілла — The McGill Pain Questionnaire».	10
8.	Опрацювати роботу А. Лоуена «Повернення тіла», написати есе «Історія мого тіла».	12
9.	Дослідити метод ведення щоденника самоспостереження для вивчення впливу стресових подій та способи самовідновлення.	12
10.	Опрацювати роботу С. Гінгера «Гештальт - терапія контактом».	8
Загалом		84

Умовою допуску до екзамену є зарахування всіх практичних, самостійних робіт.

Здобувач вищої освіти, який набрав протягом семестру суму балів більшу за 60, має можливість:

- не складати іспит (залік) і отримати набрану кількість балів як підсумкову оцінку;
- складати іспит (залік) з метою підвищення свого рейтингу з певної навчальної дисципліни. Здобувач вищої освіти, який набрав протягом семестру менше за 60 балів, зобов'язаний складати іспит.

На екзамені здобувачі вищої освіти готуються та відповідають за екзаменаційним білетом, який має два питання теоретичного або практичного характеру, третє питання складається з тестових завдань. Перше та друге запитання (завдання) оцінюється у 15 балів за такими критеріями:

- «відмінно», повна відповідь, не менше 90% потрібної інформації (повне, безпомилкове розв'язування завдання) – 15-14 балів;
- «добре», достатньо повна відповідь, не менше 75% потрібної інформації або незначні неточності (повне розв'язування завдання з незначними помилками) – 13-10 балів;
- «задовільно», неповна відповідь, не менше 50% потрібної інформації та деякі помилки (завдання виконане з певними недоліками) – 9-5 балів;
- «незадовільно», відповідь містить менше 50% потрібної інформації, грубі помилки, здобувач вищої освіти не орієнтується у загальних термінах – 4-1 бал.
- не відповідає умовам до «задовільно» – 0 балів.

Сума поточних балів та балів за екзамен переводиться до екзаменаційної оцінки згідно з таблицею:

Система оцінювання результатів навчальних досягнень :

За 100-бальною шкалою	За шкалою ECTS	За національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
67-74	D	задовільно	
60-66	E		
0-59	FX	незадовільно	не зараховано

Орієнтовні питання до іспиту:

1. Предмет та завдання психосоматики. Історія виникнення.
2. Поняття про патологічну та здорову особистість.
3. Діагностичні методи дослідження в психосоматиці.
4. Поняття психосоматичного розладу, класифікація розладів.
5. Психодинамічна концепція психосоматичних захворювань.

6. Концепція особистісних профілів Ф. Данбар.
7. Поняття «функціонального розладу» за Ф. Александером.
8. Концепція алекситимії П. Сіфнеоса.
9. Концепція ворожості.
10. Феномен здоров'я та його види(психологічне, психічне, фізичне, емоційне, соціальне).
11. Поняття внутрішньої картини здоров'я та внутрішньої картини хвороби.
12. Теорії стресу (концепції Г. Сельє, Р. Лазаруса, С. Фолкмана).
13. Негативні наслідки стресу для здоров'я. Психосоматичні захворювання.
14. Психологічний захист особистості. Види психологічного захисту.
15. Механізми компенсації в забезпеченні психічного здоров'я.
16. Поняття професійного стресу, емоційного вигорання. Моделі емоційного вигорання. Стадії розвитку емоційного вигорання.
17. Поняття психотравми. Деструктивний вплив психотравми на здоров'я людини.
18. Поняття стресостійкості, життєстійкості та життєздатності особистості.
19. Концепція постравматичного зростання R. G.Tedeschi і L. G. Calhoun.
20. Психологічні детермінанти хвороб адаптації.
21. Психологічні механізми адаптації і дезадаптації людини в екстремальних умовах.
22. Концепція структурного атрактора хвороби в онтогенезі.
23. Основи психічної саморегуляції.
24. Основи сексуального здоров'я. Профілактика сексуальних дисгармоній.
25. Психологічні моделі адиктивної поведінки.
26. Стадії розвитку залежності від наркотичних речовин.
27. Психологічні основи профілактики девіантної поведінки.
28. Психологічні основи та попередження суїцидальної поведінки.
29. Психологічні особливості людей з харчовою залежністю.
30. Психосоматичні захворювання. Епідеміологія психосоматичних захворювань серед населення.
31. Психогенні розлади. Клінічні прояви психогених розладів за К. Ясперсом.
32. Непсихотичні порушення психіки (неврози);
33. Психічні розлади, пов'язані зі стресом. Реактивні розлади. ПТСР та його ознаки.
34. Соматоформні розлади.
35. Клінічні прояви та психологічні причини найпоширеніших психосоматичних розладів («сімка» Ф. Александра).
36. Психосоматичні аспекти захворювань органів дихання.
37. Психосоматичні аспекти серцево-судинних хвороб.
38. Психосоматика хвороб ШКТ.

39. Психосоматика шкірних захворювань;
40. Психосоматика аутоімунних хвороб.
41. Психосоматика гінекологічних захворювань.
42. Психосоматичні аспекти захворювань опорно-рухового апарату.
43. Тілесний компонент образу «Я» та його усвідомлення.
44. Психоонкологія Р. Хаммера.
45. Тілесно-орієнтований підхід до лікування психосоматичних захворювань.
46. Гештальт-терапія як метод психотерапії в роботі з особистісними дисгармоніями та психосоматичними захворюваннями.
47. Когнітивно-поведінковий підхід в роботі з психосоматичними розладами.
48. Сугестивна терапія як метод роботи з психосоматикою
49. Арт-терапевтичні методи гармонізації психологічного здоров'я особистості.
50. Особливості арт-терапевтичного процесу. Принцип катарсису.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Основна література

1. Клінічна психологія [Текст] : навч. посіб. / А. М. Османова, Г.В. Хорунженко. К.: Університет «Україна», 2023. 183 с.
2. Клінічна психологія : Навчальний посібник / Укл. Ю.П. Никоненко. Київ : КНТ, 2016. 369 с.
3. Основи психосоматики [Текст] : навч. посіб. / О. С. Кочарян, В. А. Федосєєв, Н. І. Завгородня. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2017. 112 с.
4. Психологія тілесності та сексуальності / Т. Б. Хомуленко, А. М. Туркова, І. С. Кислова. Харків. Діса Плюс. 2021. 230 с.
5. Психосоматика: основи психодіагностики та психотерапії: навчальний посібник: [для вищих навчальних закладів] / Л. І. Дідковська. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 264 с.
6. Середа І. В. Основи психосоматики: навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів з курсу за змішаною формою навчання. Миколаїв: Видавець Румянцева Г. В., 2022. 156 с.
7. Соціально-психологічні технології відновлення особистості післятравматичних подій : практичний посібник / [Т. М. Титаренко, М. С. Дворник, В. О. Климчук та ін.]; за наук. ред. Т. М. Титаренко / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. 220 с.

8. Хомуленко Т.Б. Основи психосоматики: навч.-метод. посібник. Харків : Нова Книга, 2009. 120 с.

Додаткова література:

1. Аврамчук О. Лікування ускладненого горювання та реакції на втрату // Форум психіатрії та психотерапії: наук.-практ.журнал / Українська спілка психотерапевтів. Львів, 2018. Т. 11.С. 22–23.
2. Бесселван дер Колк. Тіло веде лік. Як лишити психотравми в минулому. Vivat. 2022, 624 с.
3. Вознесенська О. Л. Арт-терапія у подоланні психічної травми : практ. посіб. / Олена Вознесенська, Марина Сидоркіна. К. : Золоті ворота, 2015. 148 с.
4. Клінічна психологія : Навчальний посібник / Укл. Ю.П. Никоненко. Київ : КНТ, 2016, 369 с.
5. Кляпець О. Я. Основні напрямки психологічної профілактики порушень адаптації молоді до сімейних стресів та криз / Соціально-психологічна профілактика порушень адаптації молоді до повсякденного стресу : метод. рек. / НАПН України, ІСПП ; за наук. ред.Т. М. Титаренко. К. : Міленіум, 2010. С. 27–40.
6. Ларіна Т.О. Модель соціально-психологічних ресурсів життєздатності особистості в структурі психологічного благополуччя людини / Т. О. Ларіна // Тези доповідей IX-тих Гротівських читань «Ракурси психологічного благополуччя особистості», (9 червня 2017 року). – Ніжин : НДУ ім. М.Гоголя, 2017. – С.80-85.
7. Максименко С.Д., Н.Ф. Шевченко. Психологічна допомога тяжким соматично хворим: Навчальний посібник. Київ : Міланік, 2007. 115 с.
8. Сидоренко Ж. В., Короцінська Ю. А. Мандалотерапія як метод роботи з негативними психоемоційними станами клієнтів/ Особистісні та ситуативні детермінанти благополуччя особистості в сучасних умовах життєдіяльності [колективна монографія]. ДонНУ імені Василя Стуса 2023. С. 45-85
9. Психологія здоров'я людини /за ред. І.В.Толкунової. - Київ: 2018. 156 с.
10. Психологія здоров'я людини / За ред. І. Я. Коцана. Луцьк: РВВ «Вежа Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки», 2011. 430 с.
11. Слободянюк І., Сидоренко Ж. Гуманістична психологія і психотерапія. Київ, Навч.-метод. центр "Консорціум із удосконалення менеджмент освіти в Україні», 2016. 176 с.
12. Франкл В. Людина у пошуках справжнього сенсу. Книжковий Клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", 2020. 160 с.

13. Юнг К. Нариси щодо символіки самості. Астролябія. 2016, 432 с.

Інформаційні ресурси

1. <https://ispp.org.ua/elektronna-biblioteka/tekstovi-materiali/naukova-produkciya/statti-ta-doslidzhennya/>
2. https://pidru4niki.com/1584072039084/psihologiya/sotsialna_psihologiya
3. Електронний архів номерів журналу «Теорія і практика сучасної психології»: <http://www.tpsp-journal.kpu.zp.ua>
4. Електронний архів номерів журналу «Психологічний часопис» <http://www.apsijournal.com/index.php/psyjournal/issue/archiv>

Викладач

Жанна СИДОРЕНКО

В.о. завідувача кафедри

Оксана СОЛОВЕЙ-ЛАГОДА

Гарант освітньої

Вікторія ОВЕРЧУК

Керівник спеціальності

Вікторія ОВЕРЧУК